

Evropa na křižovatce

Minulý týden jsem se pokusil rozklíčovat výsledek voleb do Evropského parlamentu, které proběhly před čtrnácti dny z pohledu prvotních čísel, případných koalic a zásadních postů. Co to však bude znamenat z pohledu převládající ideologie a náhledu na Společnou zemědělskou politiku? Podle výsledku se zdá se, že Evropa stojí na křižovatce a rozhoduje se, zda odbočí ještě více doleva, nebo se vydá napravo.

Vítěz voleb ve Velké Británii a předseda nově vzniknuvší strany pro Brexit, Nigel Farage, označil právě proběhlé volby jako souboj mezi nacionalismem a globalismem a skutečně minimálně výsledek voleb ve Velké Británii, Itálii, Polsku, Maďarsku a částečně ve Francii můžeme touto optikou číst. Ať už je to způsobeno faktickou nebo subjektivní únavou z centralizace rozhodovacích pravomocí v rukou bruselských institucí nebo vnímaným ohrožením tradičních hodnot, výsledek voleb v některých členských zemích Faragova slova potvrzuje. Zároveň si nelze nevšimnou porážky tradičních stran, a to především levice. Největší levicová frakce v Evropském parlamentu (S&D) ztratila oproti roku 2014 39 křesel, což rozhodně není málo, naproti tomu krajní a zelená levice (GUE/NGL a Greens/EFA) posílila dohromady o 33 křesel.

Řada analytiků tento volební výsledek přisuzuje subjektivně vnímanému pocitu ohrožení, které pociťovali jak pravicově zaměřením voliči, kteří se přiklonili k stranám, které ve svém programu prosazovaly nacionalismus a tradiční hodnoty, tak voliči levicovní, kteří zase uposlechli bití na poplach v souvislosti s klimatickou změnou. Je ale vidění světa obou táborů natolik nekompatibilní, aby příštích 5 let Evropský parlament strávil pouze hádkami a s reformou Společné zemědělské politiky nedokázal vůbec pohnout?

Jak se to vezme. Vidění světa obou pólů politického spektra určitě kompatibilní není. Řešení problémů a výzev zemědělství s určitou mírou kompromisu? Možná. Termín „pravice“ a „levice“ vznikl na konci 18. století v souvislosti s Velkou francouzskou revolucí, kdy při jednání Generálních stavů (duchovenstvo, šlechta a lid) seděly první dva stavy po pravici krále a lid jako třetí stav po jeho levici. Proto dodnes levice sebe samu považuje za představitele „prostého“ lidu, zatímco pravice je spojována s konzervativními, tradičními hodnotami. Za více než 230 let od Velké francouzské revoluce se toho samozřejmě mnoho událo a pravici a levici takto jednoduše zaškatulkovat již nelze. Řada historiků se například pře o to, zda Hitlerovi národní socialisté (nacisti) jsou z dnešního pohledu extrémní levicí vzhledem k zaměření NSDAP na prostý německý lid (heslo "Kdo nemá na košili, dostane od nás tu hnědou") nebo naopak extrémní pravicí kvůli jejich příklonu k nacionalismu a rasismu. V dnešní době platí poměrně jednoduché pravidlo odlišující pravici a levici, tedy že pravice zastává volný trh, snížení daňové zátěže a celkové zeštíhlení státu, zatímco levice chce naopak stát silný, který se postará i o ty nejslabší.

Co konkrétně to může znamenat pro budoucí podobu Společné zemědělské politiky? Zatímco levice a pravice se dost možná neshodne na tom, jak velký problém klimatická změna představuje a kdo jí způsobil, nebo jak ji řešit, shodnou se pravděpodobně na tom, že konkrétně zemědělci se s klimatickou změnou potýkat musejí a je jim třeba pomoci. Co to bude znamenat pro rozpočet pro kapitolu Společné zemědělské politiky? Pokud zvítězí levicové pojetí, mohl by současný rozpočet EU

povyrůst ze současných 1,00 % hrubého národního důchodu (HND) členských států až na 1,3 % HND, zároveň ale nemůžeme čekat, že by levicově zaměřené strany podporovaly financování produkčního zemědělství a především větších zemědělských podniků, což jsou z pohledu Evropy i některé větší podniky fyzických osob přesahující hranici 300 hektarů, kterých je v ČR poměrně dost. Pravicové vidění rozpočtu bude pravděpodobně znamenat zachování, nebo snížení stávajícího rozpočtu s tím, že dojde k oslabení centrální rozhodovací pravomoci Bruselu a členské státy dostanou volnou ruku k tomu, aby podpořily svá tradiční odvětví způsobem, který uznají za vhodné. V takovém případě pak bude mimořádně záležet na tom, kdo v danou chvíli (po roce 2020, vzhledem k přechodnému období možná až 2022) bude ministrem zemědělství, případně ministrem financí České republiky a zda bude zemědělství vnímat jako prioritu. Podle toho se pak určí výše národních dotací i kofinancování Programu rozvoje venkova, které v současné době tvoří 35 %, přičemž Evropská unie navrhuje zvýšit minimální kofinancování z 15 % na 25%. Kompromisem mezi pravicovým a levicovým viděním světa tak ve výsledku může být kombinace zachování obálky (v nominální hodnotě) nebo jejího mírného snížení s určitou mírou flexibility pro členské státy co se týče dodatečné podpory.

Jednou věcí je velikost obálky pro Společnou zemědělskou politiku, další věcí je její rozdělení. Doposud největší položkou jsou platby na plochu (dnešní SAPS). Podle návrhu Komise by měly být tyto platby zachovány, nicméně nově se mají jmenovat „základní podpora příjmu pro udržitelnost -BISS“. Budoucí Komise a europarlament společně se členskými státy budou muset určit, zda tyto platby budou podporovat příjmy všech zemědělců, nebo jen zemědělcům do určité velikosti (zastropování) nebo naopak zemědělcům od určité velikosti (minimální hranice způsobilosti a aktivní zemědělec). Pravicovým řešením by bylo nezvyšovat rozpočet a umožnit všem členským státům odpuštění daní ze samotných podpor, případně odpustit zaměstnavatelům v zemědělství neplatit za svoje zaměstnance sociální a zdravotní pojištění a další odvody. Byla by to administrativně méně náročná cesta, která by navíc zemědělce jako zaměstnavatele na venkově zvýhodnila třeba před automobilkami, ve kterých bude navíc v budoucnu docházet k další automatizaci a robotizaci. Daňová kompetence je ale zatím čistě v pravomoci členských států. Co nicméně Evropská unie bude muset určit, je zda bude podíl obálky BISS na celkové obálce minimálně 60 %, nebo si ho budou moci jednotlivé členské státy určit samy. Zelenější varianta by znamenala snížení podílu obálky na BISS a naopak zvýšení obálky pro opatření směřující k vyšší ochraně životního prostředí. Zde bude hodně záviset na tom, jak bude vypadat budoucí Evropská komise a jak se k záležitosti postaví samotné plénům Evropského parlamentu. Vzhledem k výsledku voleb lze nicméně předpokládat, že minimální výše podpor, které mohou jít čistě na „zelená“ opatření bude poměrně vysoká.

Levice (tady alespoň ta extrémnější a zelenější část) bude pravděpodobně vyžadovat radikální opatření včetně zastavení podpory „průmyslového zemědělství“ a částečně konvenčního zemědělství, především pak živočišné výroby, pravice by naopak mohla přijít se snížením administrativní zátěže pro zemědělce všech velikostí a forem a s případnými daňovými úlevami. Jak by takové daňové úlevy mohly vypadat? Příkladem může být osvobození od daně z nemovitých věcí pro pozemky, které nejsou zemědělsky využívány, ale mají svou funkci v péči o krajinu či právě v boji s klimatickou změnou jako jsou různé remízky, stromořadí, krajinné prvky, biopásy atd. Touto cestou se koneckonců vydala i současná česká vláda, které podobné osvobození od daně schválila pro zemědělskou půdu, na které budou remízky, větrolamy a další krajinné prvky. Osvobození platí jen v případě, že pozemky nelze žádným způsobem využívat (takzvaná neplodná půda). Podmínkou nulové daně bude registrace krajinných prvků v evidenci ekologicky významných prvků, což by mohlo pro zemědělce představovat dodatečnou administrativní zátěž. V praxi tak bude záležet na tom, jak bude nakonec systém fungovat a na kolik bude „automatizován“. To by v době mobilního internetu a stále výkonnějších počítačů neměl být až takový problém.

Levicová opatření v ochraně životního prostředí, přírodních zdrojů a boji proti klimatu pak budou znamenat přímou podporu podnikatelského důchodu pro zemědělce, kteří budou ochotni poskytovat vyšší úroveň veřejných statků souvisejících s ochranou životního prostředí. V návrhu Komise se jedná o tak zvaná eko-schéματα, které by podle toho, na jakou stranu politického spektra se budoucí parlament přitočí, mohly dosahovat buď 25% podílu na obálce přímých plateb, nebo dokonce podílu ještě vyššího. V praxi tedy ten, který daný remízek, biopás, či krajinný prvek záložek dostane dodatečnou podporu. I v tomto případě, a podle mého názoru mnohem více než v případě daňových úlev pro ostatní plochy (asi 1 % zemědělské půdy) hrozí zvýšení administrativní zátěže, které může některé žadatele odradit. Řešením by opět mohlo být systém maximálně zautomatizovat. Kompromis v parlamentu a následném jednání triologu (Komise, Parlament, Rada) pak asi bude směřovat k původnímu návrhu Komise, případně lehce nad tento podíl.

Další položkou jsou tak zvané dobrovolné podpory vázané na produkci, někdy také nazývané jako podpora citlivých komodit. V současné době je možné vyčlenit až 15 % obálky (13 % na komodity či kategorie zvířat jako jsou dojnice, masná telata, ovce, kozy, ovoce, zelenina, chmel a 2 % na proteinové plodiny), přičemž Komise navrhuje snížení obálky na maximálně 10+2%. Některé členské státy pak prosazují úplné zrušení obálky pro citlivé komodity, přičemž některé chtějí zase její navýšení. Levicové strany v parlamentu jsou spíše proti podpoře citlivých komodit, jelikož je vnímají jako podporu (nad)výroby, která ohrožují chudší státy světa, popřípadě navrhují snížení podpory na živočišnou výrobu, kterou považují za problematickou z hlediska dopadu na životní prostředí a životní podmínky zvířat. Pravice vnímá podporu citlivých komodit poměrně pozitivně, protože tak lze poměrně dobře odlišit zemědělce, kteří jsou aktivní, od těch, kteří jsou aktivní méně. Skutečně pravicové řešení by nejspíše spočívalo v daňových úlevách pro chovatele, nicméně to už by se nejednalo o politiku evropskou a společnou, ale o řešení na národní úrovni, vzhledem k tomu, že daňová politika (zatím) do kompetence Evropské unie nenáleží. Kompromisem by pak mohlo být ponechání stávající podpory pro citlivé komodity na 13+2 %, případně motivace pro členské státy a zemědělce více využívat podpory welfare z druhého pilíře u živočišné výrobě, případně integrovanou produkci (snižování využití přípravků na ochranu rostlin) ve výrobě rostlinné.

Jedno je v současné době jisté, i když se může v současné době zdát situace vyhocenější, než v předchozím parlamentu, k extrémům pravděpodobně výsledná podoba Společné zemědělské politiky sklouzávat nebude. Za první extrémů na obou pólech politického spektra samy bez vytváření koalic rozhodovat nemohou, za druhé Evropská unie (nejen v rámci triologu tedy finálního jednání Komise, Rady a parlamentu) dlouhodobě prosazuje politiku nikoli čistého kompromisu, ale konsenzu, což není klasický kompromis, při kterém jsou obě strany stejně nespokojené, ale takový kompromis, se kterým jsou všichni alespoň částečně spokojeni, a není nikdo, kdo by byl výrazně nespokojen. S tímto vědomím lze doufat, že specifické priority České republiky (ne zastropování, posílení obálky citlivých komodit), stejně jako obecnější priority jako je minimální ponechání stávající úrovně rozpočtu a především celkové zjednodušení a snížení administrativní zátěže budou respektovány a ve finální legislativě se některé výrazně diskriminační prvky z pohledu našeho zemědělství neobjeví.

Jan Doležal, tajemník AK ČR